

आ.व. २०७२/७३ को बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने सम्बन्धी स्थानीय निकायहरूलाई मार्गदर्शन

क. समष्टिगत मागनिर्देशन :

- जिल्लास्तरीय वार्षिक विकास कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा चालु तेह्रौं योजना (२०७०/७१-२०७२/७३) मा उल्लेखित निम्न विषयहरूलाई अनिवार्य रूपमा अनुसरण गर्ने ।
  - दीर्घकालीन सोंच,
  - उद्देश्य,
  - लक्ष्य,
  - रणनीति,
  - प्राथमिकता र
  - क्षेत्रगत नीति एवम् कार्यनीति
- केन्द्रीय प्राथमिकता पूरा गर्न प्रत्यक्ष सहयोग गर्ने विभिन्न मन्त्रालय अन्तर्गत सञ्चालन हुने क्षेत्रगत कार्यक्रमसँग स्थानीय कार्यक्रमलाई संयोजन र निरन्तरताको लागि सम्बन्धित मन्त्रालयसँग समन्वय गरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
- जिल्ला विकास समितिले स्थानीय निकायहरू, श्रेतगत सरकारी कार्यालयहरू, जिल्लामा क्रियाशील गैरसरकारी संघ संस्थाहरू, दातृ निकायका स्थानीय एकाईहरू, नागरिक समाज एवम् निजी क्षेत्रबाट लगानी हुने साधन स्रोतको एकीकृत विवरण तयार गरी सबै साभेदार र सरोकारवालाहरूसँग अन्तर्क्रिया र समन्वय गरी वार्षिक विकास योजना तर्जुमा गर्ने कार्यको अगुवाई गर्ने ।
- जिल्ला विकास समिति र जिल्लास्थित क्षेत्रगत कार्यालयका सम्पूर्ण कार्यक्रमहरूलाई समेटि स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५ तथा नियमावली २०५६ लाई समेत आधार मानी एकीकृत रूपमा वार्षिक विकास योजना तर्जुमा गर्ने । यस कार्यमा क्षेत्रगत निकायहरूले आवश्यक प्राविधिक सहयोग जिल्ला विकास समितिलाई उपलब्ध गराउने ।
- वैदेशिक सहयोगमा संचालित आयोजनाहरूको हकमा नेपाल सरकारको विकास सहायता नीति २०७१, तथा दातृ निकायसँग भएको सम्झौता अनुरूप हुने गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- सहस्राब्दी विकास लक्ष्य (MDGs) हरू तथा दिगो विकासका लक्ष्य (SDGs) हरूसँग सम्बन्धित अवधारणा एवं नेपाल पक्ष भएका महिला, बालबालिका अपाङ्गता भएका व्यक्ति र आदिवासी/जनजातिसँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय सन्धी सम्झौतामा उल्लेख भएका विषयमा राष्ट्रिय दायित्व पूरा गर्न सहयोग पुग्ने खालका कार्यक्रमलाई प्राथमिकताका साथ समावेश गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, खानेपानी तथा सरसफाई, अपाङ्गमैत्री एवं बालमैत्री, स्थानीय शासन, पोषण सुधार, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन, विपद व्यवस्थापन, MDG Acceleration Framework जस्ता बहुपक्षीय जिम्मेवारीका विषयलाई स्थानीय निकायले अगुवाई गरेको प्रतिविम्बित हुने गरी वार्षिक कार्यक्रममा तत् सम्बन्धी क्रियाकलाप समावेश गर्ने ।
- स्थानीय तहमा सञ्चालन हुने विकास कार्यक्रममा विभिन्न किसिमका विपदबाट हुनसक्ने क्षति कम गर्ने उपाय अवलम्बन गरी नयाँ विकास निर्माणले जोखिम थप हुने अवस्था सिर्जना गर्न नहुने ।
- स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ को दफा १८५ अनुसार जिल्ला परिषद्को बैठक फाल्गुण मसान्तभित्र सम्पन्न गरी परिषद्बाट पारित वार्षिक विकास कार्यक्रमको एक प्रति चालु आ.व. को चैत्र महिनाको पहिलो हप्ताभित्र राष्ट्रिय योजना आयोगमा आइपुग्ने गरी पठाउने ।
- जिल्लाको आवधिक योजना, क्षेत्रगत गुरुयोजना वा रणनीतिक योजना (जस्तै कृषि, उद्योग, पर्यटन, सडक आदि) तयार भइसकेको भए ती योजनाहरूलाई समेत आधार मानेर वार्षिक विकास कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।

११. विकाससँग सम्बद्ध आयोजना छनौटदेखि अनुगमन/मूल्याङ्कन गर्ने सम्मका सबै चरणमा अनिवार्य रूपमा महिला, दलित एवं विपन्न वर्ग समेतका सेवाग्राही एवं लक्षित परिवारको सहभागिताको सुनिश्चितता कायम गरी तिनीहरूलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने गरी वातावरणमैत्री सीपमूलक एवं रोजगारमूलक कार्यक्रमहरूको तर्जुमा गरी प्रभावकारी कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउने ।
१२. नयाँ स्थापना भएका नगरपालिकाहरूको पूर्वाधार विकासलाई प्राथमिकतासाथ अगाडि बढाउने ।
१३. नयाँ आयोजना प्रस्ताव गर्दा अनुसूचि १ मा संलग्न फाराम भरी अनिवार्य रूपमा स्वीकृत भएको हुनुपर्ने । साथै आयोजनाको लागत, समयअवधि, लाभको परिमाण र गुणस्तर स्पष्ट भएको हुनुपर्ने । समय अवधि किटान नभएको आयोजनालाई कार्यक्रममा प्रस्ताव नगर्ने ।

ख. आयोजनाको तर्जुमा एवम् छनौट सम्बन्धमा

१४. निम्न विषयहरूमा अध्ययन गरी ती कुरा सपष्ट भएपछि मात्र विकास आयोजनाहरूको छनौट सम्बन्धी निर्णय गर्ने:
- (क) योजना प्रकृया पुरा भएको छ, छैन ?
- (ख) कार्यक्रमको संभाव्यता, व्यावहारिकता र आवश्यकता पुष्टि हुन्छ कि हुदैन ?
- (ग) आयोजनाको सर्वेक्षण, डिजाईन, ड्रइङ तथा लागत गणना भएको छ, छैन ?
- (घ) केन्द्रीय प्राथमिकता सुनिश्चित हुन्छ हुदैन ?
- (ङ) साधनको उपलब्धता र पर्याप्तता सुनिश्चित हुन्छ हुदैन ? बजेट सिमा नाच्छ, नाछैन ?
- (च) आयोजना कार्यान्वयन गर्ने संगठनात्मक तथा प्राविधिक क्षमता छ, छैन ?
१५. आयोजनाहरू छनौट गर्दा गरिवी न्यूनीकरण, वातावरण संरक्षण, समावेशी विकासमा सहयोग पुऱ्याउने, रोजगारमूलक, छोटो समयमा सम्पन्न भई बढी प्रतिफल दिने, कम लगानीबाट बढी जनसंख्यालाई लाभ पुऱ्याउने तथा जनसहभागिता प्राप्त गर्न सकिने किसिमका आयोजनालाई प्राथमिकता दिने ।
१६. स्थानीय निकायको अगुवाईमा हुने सहभागितामूलक समावेशी वार्षिक योजना प्रक्रिया (चौध तहको योजना प्रक्रिया) नै जनताको मागलाई व्यवस्थित रूपमा संबोधन गर्ने प्रक्रिया भएकाले सो प्रक्रियाबाट माग भै आउने तर जिल्लास्तरमा संबोधन गर्न नसकिने आयोजनाहरूलाई केन्द्रियस्तरमा समावेश गर्नुपर्ने भएमा जिल्ला विकास समितिको अगुवाईमा तर्जुमा हुने वार्षिक विकास योजनामा त्यस्ता आयोजनाहरू केन्द्रसँग माग गर्ने गरी त्यस्ता मागलाई व्यवस्थापन गर्ने ।
१७. योजना तर्जुमा गर्दा स्थानीय निकायमा निर्वाचित जनप्रतिनिधि नभएको हालको अवस्थालाई दृष्टिगत गरी वडा नागरिक मञ्चबाट वडा समिति हुँदै सहभागितामूलक योजना प्रकृया बमोजिम विकास योजना तयार गर्ने ।
१८. आयोजना तर्जुमा गर्दा आफ्नो क्षेत्रको विकास निर्माण एवं सेवा प्रवाहसँग सम्बन्धित विषयमा विषयगत कार्यालयले अन्य सरकारी निकाय, स्थानीय निकाय, निजी क्षेत्र र नागरिक समाजसँग अन्तर्क्रिया एवं समन्वय गरी सूचना एकिकृत गराई सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया अपनाई अन्तिम रूप दिने ।
१९. पूर्वाधारतर्फ निर्माणाधीन अधुरा आयोजनालाई सम्पन्न गरी सञ्चालनमा ल्याउने कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिने । पूर्वाधार (सडक, खानेपानी, विद्युत, सिंचाई आदि) तर्फका नयाँ आयोजना/कार्यक्रमलाई वार्षिक विकास कार्यक्रममा समावेश गर्दा निश्चित मापदण्डको आधारमा प्राथमिकीकरण गरी उपलब्ध श्रोतबाट सम्पन्न हुने गरी वार्षिक विकास कार्यक्रममा समावेश गर्ने ।
२०. क्रमागत आयोजना/कार्यक्रमहरू भौतिक तथा वित्तीय प्रगतिको आधारमा छिटो समाप्त हुने गरी प्रस्ताव गर्ने । लामो समयदेखि वार्षिक विकास कार्यक्रममा समावेश भएका तर सम्पन्न हुन नसकेका कार्यक्रम/आयोजनाहरूको औचित्य हेरी आवश्यक देखिएमा मात्र कार्यक्रममा समावेश गर्ने ।
२१. चालु वर्षमा जिल्ला स्तरीय वार्षिक विकास कार्यक्रम (भाग २) मा परेका आयोजना मध्ये स्थानीयको आवश्यकता, प्राथमिकता, माग, परियोजनाको औचित्यता, आयोजनाको कुल अनुमानित लागत, साधन स्रोतको सुनिश्चितता जस्ता विषयको आधारमा उचित देखिएका आयोजनालाई एउटैमा समावेश गरी केन्द्रिय स्तरको आयोजना बनाउनुपर्ने भए कारण र आधार खुलाई केन्द्रिय स्तरमा समावेश गर्ने ।

ग. आयोजनाको कार्यान्वयन सम्बन्धमा

२२. जिल्लामा पुगेको स्रोतलाई न्यायोचित रूपमा जनता समक्ष पुऱ्याउन जिल्लास्थित सरकारी तथा गैर सरकारी निकायबाट लगानी हुने कार्यक्रम/आयोजनालाई स्रोतको कमी हुन नदिने र विभिन्न विकास प्रदायक निकायहरुबाट हुने विकास कार्यलाई दोहोरिन नदिने व्यवस्था गरी स्रोतको व्यवस्थापन गर्ने ।
२३. आयोजना/कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन लगायतका कार्यलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन जिल्ला विकास समितिले वार्षिक कार्यतालिका बनाई लागू गर्ने र आयोजनाका प्रत्येक चरणमा अत्यधिक मात्रामा जनसहभागिता जुटाउने ।
२४. आयोजना/कार्यक्रमको सञ्चालनमा सहभागिताको मापदण्ड तयार गर्दा आयोजनाको प्रकृति, आयोजना स्थल, उपभोक्ताको क्षमता र केन्द्रीय निर्देशन तथा स्थानीय निकायले अवलम्बन गरेको नीतिको अधिनमा रही नगद, श्रम वा स्थानीय सामग्री समेतको योगदानको अनुपात निर्धारण गर्ने । यसरी सहभागिताको अंश निर्धारण गर्दा अति विपन्न परिवार तथा समुदायलाई विशेष सहूलियत दिने उद्देश्य राखी लागत सहभागिता व्यहोर्न नसकेको कारणबाट लक्षित समूहलाई वञ्चित नगरिने नीति अवलम्बन गर्ने ।
२५. स्थानीय निकायबाट सञ्चालन गरिने पूर्वाधार विकास (सडक, खानेपानी, विद्युत, प्रकोप नियन्त्रण आदि) का कार्यक्रमहरु आयोजना/कार्यक्रम गर्नुपूर्व अनिवार्य रूपमा सम्भाव्यता अध्ययन गरेको हुनुपर्ने र यस्ता आयोजना/कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा श्रममूलक तथा वातावरणमैत्री प्रविधि अपनाउने, तर श्रम जुट्न नसके आयोजनामा मेसिनरी वा यन्त्रको प्रयोग गर्नु पर्दा लागत अनुमान पनि सोही अनुसारको बनाई काम गराउने ।
२६. वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम तयार गर्दा प्रत्येक निर्वाचन क्षेत्रमा निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित रकमको सिमाभित्र रही भौतिक पूर्वाधार निर्माण कार्यको सुनिश्चितता कायम गर्न सहयोग गर्ने गरी व्यवस्थापिका संसदका माननीय सदस्यहरुले छनौट गर्नु हुने पूर्वाधार आयोजनाहरु जनसहभागिताका आधारमा सञ्चालन गरिने प्रत्येक निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम समेतलाई योजना प्रकृत्यामा ल्याउने प्रयोजनका लागि सम्बन्धि क्षेत्रका व्यवस्थापिका-संसद माननीय सदस्यज्यूहरूसँग समन्वय गरी यसमा समावेश गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

घ. अनुगमन मूल्याङ्कन सम्बन्धमा

२७. एकीकृत योजना तर्जुमा गर्दा प्रभाव, असर तथा प्रतिफल तहका नतिजालाई समेत स्पष्ट रूपमा परिभाषित गरी नतिजा खाका तयार गर्ने ।
२८. कार्यक्रम/आयोजनाहरुको तर्जुमा गर्दा नै अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी खाका तयार गरी कार्यान्वयनका प्रत्येक चरणमा उक्त खाकालाई अनुशरण गरी कार्यान्वयनलाई सफल बनाउने गरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
२९. जिल्लास्थित क्षेत्रगत कार्यालयहरुबाट अनिवार्य रूपमा निर्दिष्ट ढाँचामा सूचकहरुको प्रगति लिई जिल्ला सूचना तथा विश्लेषण अभिलेख केन्द्रमा राख्ने र उक्त सूचनाको प्रवृष्टि गरी प्रशोधन तथा विश्लेषण गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

ड. अन्तरसम्बन्धित विषयहरु (Cross Cutting Issues)

३०. गरिबी न्यूनीकरण, सुशासन, जनताको नजिकमा सेवा सुविधा, दिगो, गुणस्तरीय र वातावरणमैत्री स्थानीय पूर्वाधारको विकास र स्थानीय शासन, आर्थिक अवसरमा वृद्धि एवम् त्यसमा जनताको सहज पहुँच, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट, बालमैत्री एवम् वातावरणमैत्री स्थानीय शासन, सामाजिक सुरक्षा, समावेशीकरण र सशक्तीकरण जस्ता विषयलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
३१. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत राज्यले सुविधा उपलब्ध गराउने लक्षित समूहको लगत अद्यावधिक गरी राख्ने । यस्तो रकमको भुक्तानी बैङ्किङ प्रणालीमार्फत गर्ने व्यवस्थालाई थप विस्तार गर्ने ।
३२. वार्षिक विकास कार्यक्रमको तर्जुमा गर्दा विगतमा शुरु भई सञ्चालनमा रहेका तर सम्पन्न भई नसकेका महत्वपूर्ण आयोजनाहरुलाई प्राथमिकताका साथ निरन्तरता दिने ।

३३. स्थानीय पूर्वाधारहरूको निर्माण एवम् सञ्चालन गर्दा जोखिम न्यूनीकरणलाई उच्च प्राथमिकता दिदै स्थानीय निकायले तयार पारेको विपद एवं जलवायुजन्य जोखिम व्यवस्थापन योजनाले निर्दिष्ट गरेको पक्षहरूलाई समेटी नयाँ विकास निर्माणहरूको प्रस्ताव गर्ने ।

च. साधनको सुनिश्चितता

३४. सम्पन्न भईसकेका भौतिक संरचनाहरूको दिगोपनालाई ध्यान दिई निरन्तर सञ्चालन हुन सक्ने अवस्थामा राख्नको लागि आवश्यक मर्मत सम्भार कोष सम्बन्धी व्यवस्था गर्ने ।
३५. स्थानीय निकायले सहकार्य गरी संयुक्त लगानीमा सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम/आयोजनाहरूका लागि आवश्यक पर्ने सम्भौता बमोजिमको साभेदारी वा लागत सहभागिता रकम समपूरक कोष (Matching fund) मा आवश्यक रकम छुट्याएर मात्र अन्य कार्यक्रम/आयोजनाहरूमा बजेट विनियोजन गर्ने ।

अनुसूची १

जिल्ला स्तरीय विकास आयोजना प्रस्ताव गर्ने फाराम

खण्ड क : आयोजनाका आधारभूत विवरण

१. आयोजनाको नाम:
२. आयोजनाको लक्ष्य:
३. आयोजनाको उद्देश्य:
४. आयोजना कार्यान्वयन हुने क्षेत्र र छनोट गर्दा अपनाइएका आधारहरू
क) कार्यान्वयन क्षेत्र: जिल्ला निर्वाचन क्षेत्र
न.पा./गा.वि.स.
ख) छनोटका आधारहरू:
५. आयोजनाको कुल लागत:
६. दातृ संस्था:
७. आयोजनाको अवधि (प्रस्तावित जम्मा वर्ष):
(क) सुरु हुने मिति: (ख) सम्पन्न हुने मिति:
८. आयोजनाका प्रमुख क्रियाकलापहरू:
९. आयोजनाको किसिम:
सेवा प्रधान अनुसन्धान प्रधान उत्पादन प्रधान निर्माण प्रधान सुशासन
१०. आयोजनाको लक्षित प्रतिफल/उपलब्धि:
११. आयोजना कार्यान्वयन गर्ने निकाय:

खण्ड ख : आयोजनाको वित्तीय/आर्थिक

१२. आयोजनाको लागत व्यहोर्ने स्रोत विवरण: (रकम रू: हजारमा)

विवरण	रकम रू:	विवरण	रकम रू:
आन्तरिक स्रोत		वैदेशिक स्रोत	
नेपाल सरकार		ऋण	
स्थानीय निकाय/संस्था		अनुदान	
जनसहभागिता		प्राविधिक सहायता	
जम्मा		जम्मा	

१३. आयोजनाको कूल रकमको वार्षिक बाँडफाँड (रकम रू: हजारमा)

पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष

१४. आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन:

- (क) आर्थिक प्राविधिक सम्भाव्यता अध्ययन भएको छ, छैन? नभएको भए हुन नपर्ने कारण:
- (ख) आर्थिक प्राविधिक सम्भाव्यता अध्ययन भएको वर्ष:
- (ग) आर्थिक प्राविधिक सम्भाव्यता अध्ययनको निष्कर्ष:

१५. आयोजनाको आर्थिक तथा वित्तीय विश्लेषण:

- खुद वर्तमान मूल्य (Net Present Value - NPV)
- लागत प्रभावकारिता अध्ययन (Cost Effectiveness Analysis)

१६. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको सङ्क्षिप्त विवरण (नभएको भए कारण उल्लेख गर्ने):

१७. आयोजनाको कार्यान्वयनबाट हुने लाभ र लाभको प्रकृति:

(क) लाभान्वित हुने कुल जनसङ्ख्या:

कुल जनसङ्ख्या :	<input type="text"/>	महिला :	<input type="text"/>	बालबालिका:	<input type="text"/>
आदिवासी जनजाति :	<input type="text"/>	दलित :	<input type="text"/>	मुस्लिम:	<input type="text"/>
मधेशी :	<input type="text"/>			अन्य भए खुलाउने	<input type="text"/>

खण्ड ग : प्रशासनिक तथा व्यवस्थापकीय विवरण

१८. (क) आयोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने संस्थागत व्यवस्था:

(ख) आयोजनाको प्रतिफल र प्रभाव हेर्ने सूचक विवरण:

१९. आयोजनाको दिगोपना र सम्पन्न भएपछि सञ्चालन (Phase-out Plan) सम्बन्धी व्यवस्था: